

2019

KARS TİCARET ve SANAYİ ODASI

**EKONOMİK
GÖRÜNÜM
RAPORU: KARS**

KARS TİCARET VE SANAYİ ODASI

İÇİNDEKİLER

A) KARS: GENEL BİLGİLER

B) RAKAMLARLA KARS EKONOMİSİ

C) KARS OSB

D) KARS TDİ BESİ OSB

E) KARS'TA TURİZM

F) KARS'TA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

G) KARS'IN BAŞLICA EKONOMİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

H) ÇILDIR-AKTAŞ KARAYOLU SINIR KAPISI

I) BAKÜ-TİFLİS-KARS (BTK) DEMİRYOLU

J) KARS LOJİSTİK MERKEZİ

K) KARS'IN UYGUN YATIRIM ALANLARI

L) HEDEF KAFKASYA VE ORTA ASYA PAZARLARI

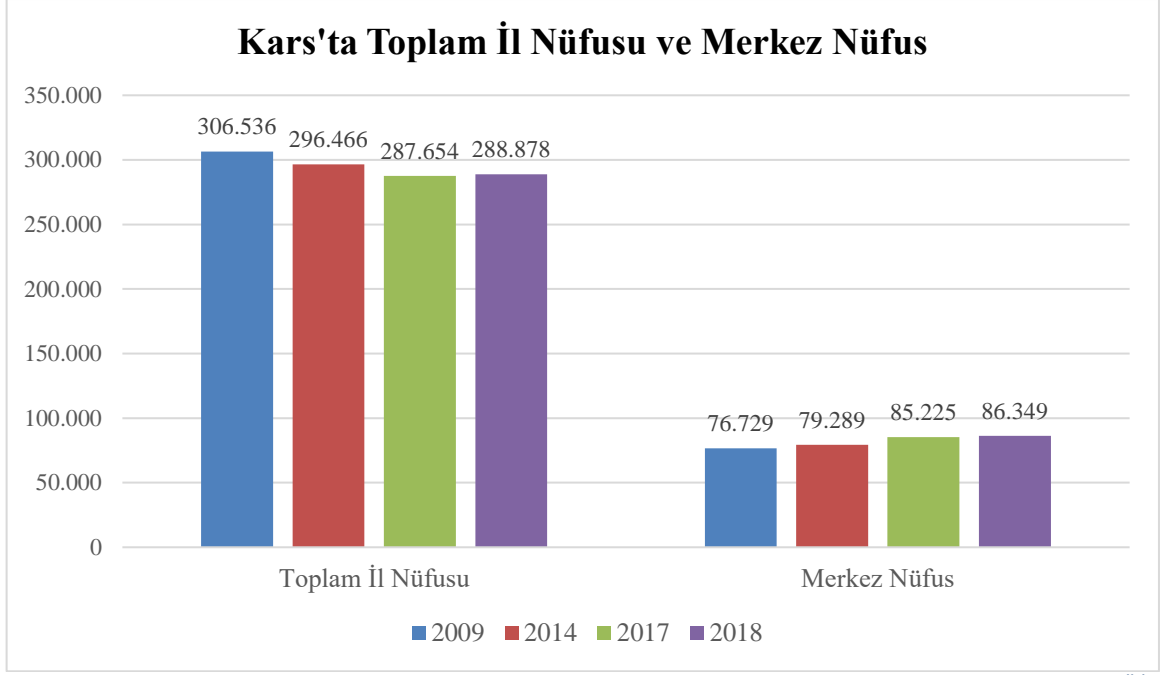
M) KARS'A YATIRIM YAPMAK İÇİN 10 NEDEN

A)KARS: GENEL BİLGİLER

- ✚ Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan ve Anadolu'nun Kafkaslara ve Orta Asya'ya açılan kapısı konumundaki Kars; kuzeyde Ardahan, güneyde Ağrı ve Iğdır, batıda Erzurum illeri ve doğuda Ermenistan ile komşudur. Hazar Denizi ana havzası içinde yer alan Kars, doğu-batı yönünde akan nehirleri ile geniş bir plato özelliği taşır.
- ✚ Yüzölçümü: 10.127 km²

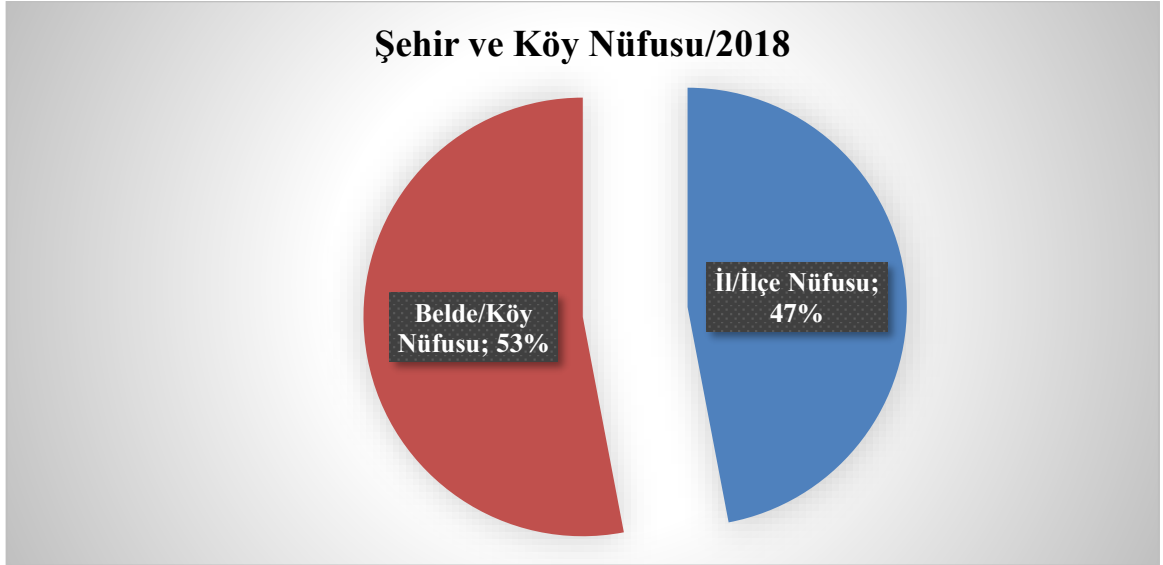

- ✚ 2018 itibariyle 86.349'u Merkez İlçede olmak üzere Kars'ta toplam 288.878 kişi ikâmet etmektedir. Merkez İlçe nüfusu düzenli olarak artmakla beraber toplam nüfus 7 yıl aradan sonra ilk defa 2018'de arttı.

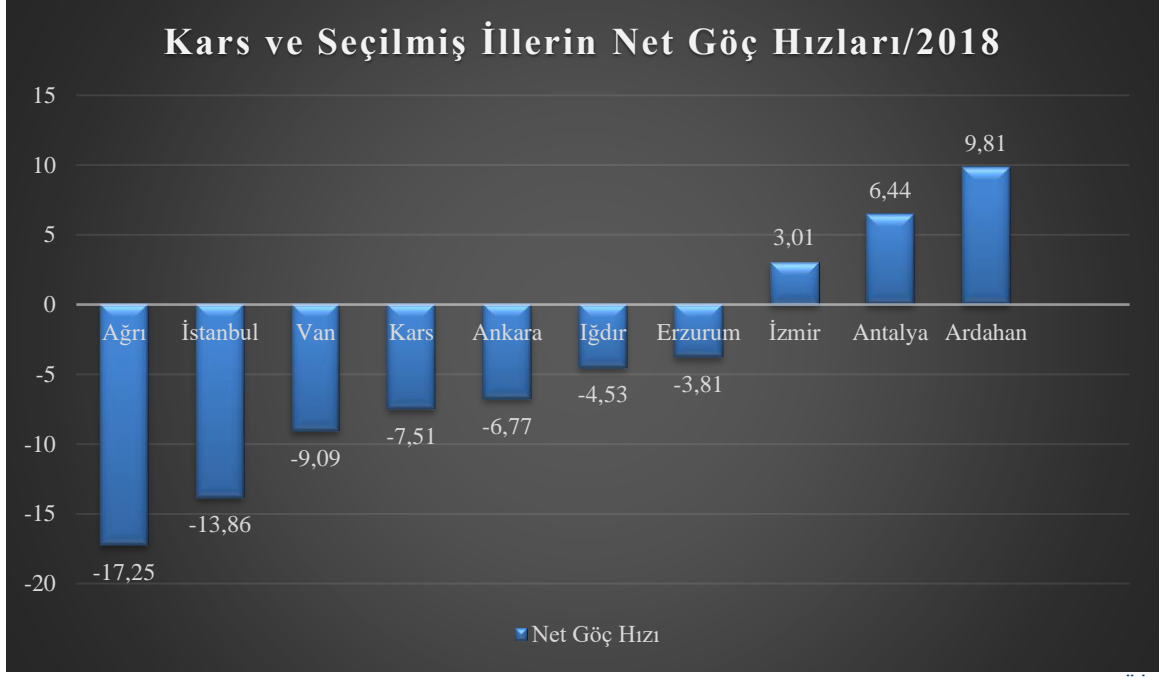
Kaynak: TÜİK

✚ Nüfusun yarısından fazlası belde ve köylerde dir.

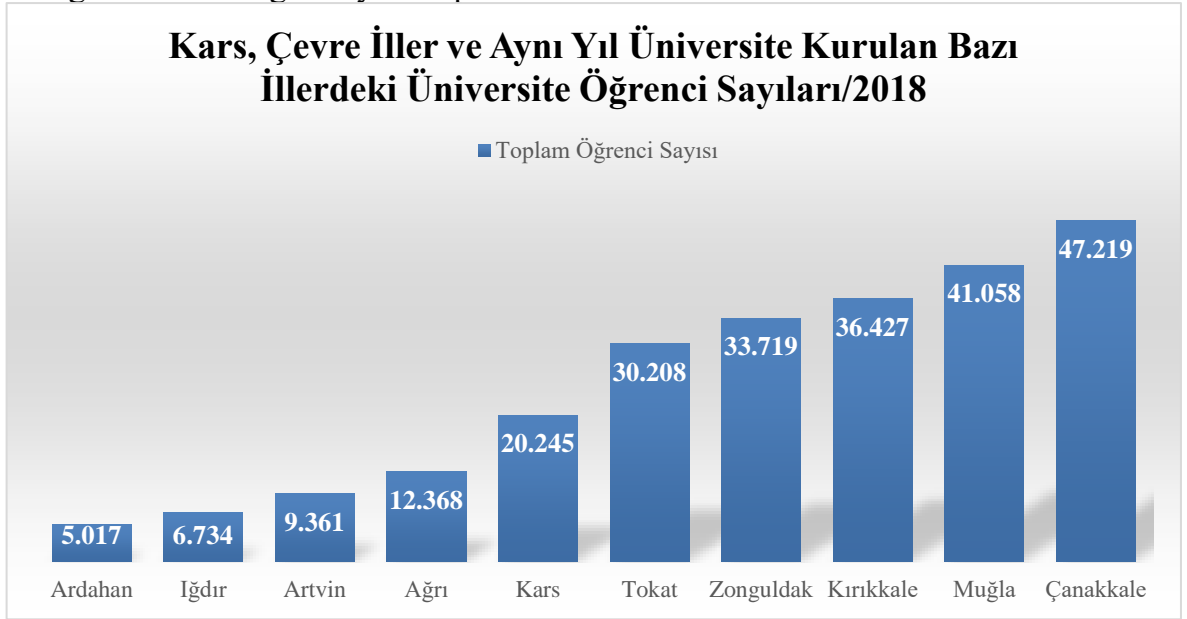
Kaynak: TÜİK

✚ Kars'a 2018'de 14.441 kişi göç ederken, 16.621 kişi de Kars'tan diğer illere göç etti ve net göç hızı -7,51 oldu. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2019 verilerine göre ilimizde 176 kayıtlı Suriyeli de yaşamaktadır.

Kaynak: TÜİK

- 8 ilçe: Merkez, Akyaka, Arpaçay, Digor, Kağızman, Sarıkamış, Selim, Susuz
- 1992’de kurulan, 11 fakülte ve 20.245 öğrenciye sahip Kafkas Üniversitesi; özellikle büyük merkezlere uzaklığı nedeniyle aynı yıl kurulan üniversitelere göre daha az öğrenciye sahiptir.

Kaynak: YÖK

- Diğer taraftan özellikle Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine olan kültürel ve coğrafi yakınlık önemli bir potansiyel ortaya çıkarmakta ve YÖK’ün 2018 verilerine göre 1.334 yabancı uyruklu öğrencinin eğitim gördüğü Kafkas Üniversitesi’yle Kars, yabancı uyruklu öğrenci sayısında 81 il arasında 23. sırada yer almaktadır. Türkmenistan 925 ve Azerbaycan 339 öğrenci ile başı çekmektedir.

- ✚ Kafkas Üniversitesi, akademik kadrosunun performansı ile öne çıkmaktadır. Üniversite, 2014-2017 döneminde öğretim elemanı başına düşen indeksli yayın sayısında 107 devlet üniversitesi arasında 13. sırada kendine yer buldu.
- ✚ 2018 TÜİK verilerine göre ilimizde %92,8 olan 15 ve daha yukarıdaki yaşta nüfusta okuma-yazma oranı, Türkiye genelindeki %96,4'lük oranın gerisinde olmakla birlikte eğitime ilişkin temel istatistiklerde ülke genelinden daha iyi durumdadır.

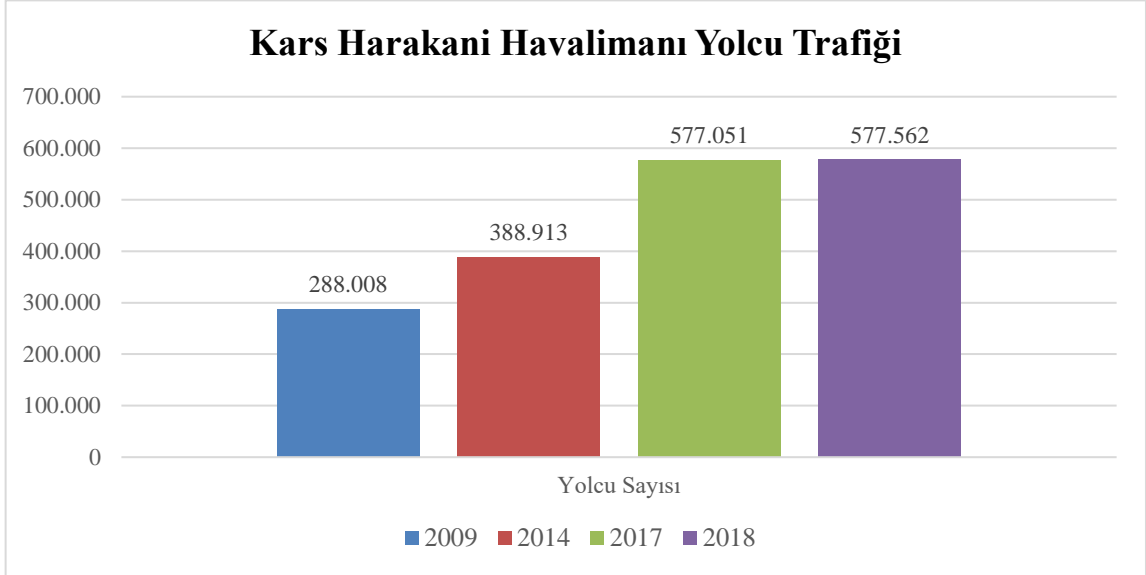
Temel Eğitim İstatistikleri (2017)	Türkiye	Kars
İlkokul okullaşma oranı	%91,54	%92,52
İlkokul/Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	17	16
Ortaokul okullaşma oranı	%94,47	%96,14
Ortaokul/Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	16	15
İlk ve Ortaokul/Derslik başına düşen öğrenci sayısı	24	17
Kaynak: TÜİK		

- ✚ İl genelinde 8, merkez ilçede ise iki hastane (Kars Devlet Hastanesi ve Kafkas Üniversitesi Sağlık Araştırma ve Uygulama Hastanesi) bulunmaktadır. 2017 TÜİK verilerine göre Kars'ta bin kişi başına düşen hekim sayısı 2 (TR'de 2), yüz bin kişi başına toplam hastane yatak sayısı ise 267'dir (TR'de 279).
- ✚ Türkiye'de ve Kars'ta seçilmiş diğer istatistikler şu şekildedir:

Seçilmiş İstatistikler	Türkiye	Kars
Bin kişi başına otomobil sayısı-2018	151	41
Doğuşta beklenen yaşam süresi (Yıl)-2017	78	77,3
Kişi başına toplam elektrik tüketimi (kWh)-2017	3.082	1.149
Nüfus yoğunluğu-2018	106,55	28,53
Ortalama hane büyüklüğü-2018	3,41	3,99
Kaynak: TÜİK		

- ✚ Kars'ta bulunan bölge müdürlükleri: Devlet Su İşleri (DSİ) 24. Bölge Müdürlüğü, 18. Karayolları Bölge Müdürlüğü, Kars merkezli Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Kars İl Koordinatörlüğü
- ✚ Kars Gümrük Müdürlüğü (2014'te faaliyete geçti, A sınıfı gümrük müdürlüğü; ithalat-ihracat işlemlerinin yanı sıra dahilde işleme, hariçte işleme, gümrük kontrolü altında işleme, antrepo, transit vb. rejimleri kapsamında her türlü işlemi yapmaya yetkilidir)
- ✚ 212 km'lik il içi bölünmüş yol ile diğer il merkezlerine ulaşım
- ✚ Doğu Ekspresi ile demiryoluna sahip il merkezlerine demiryolu ile ulaşım

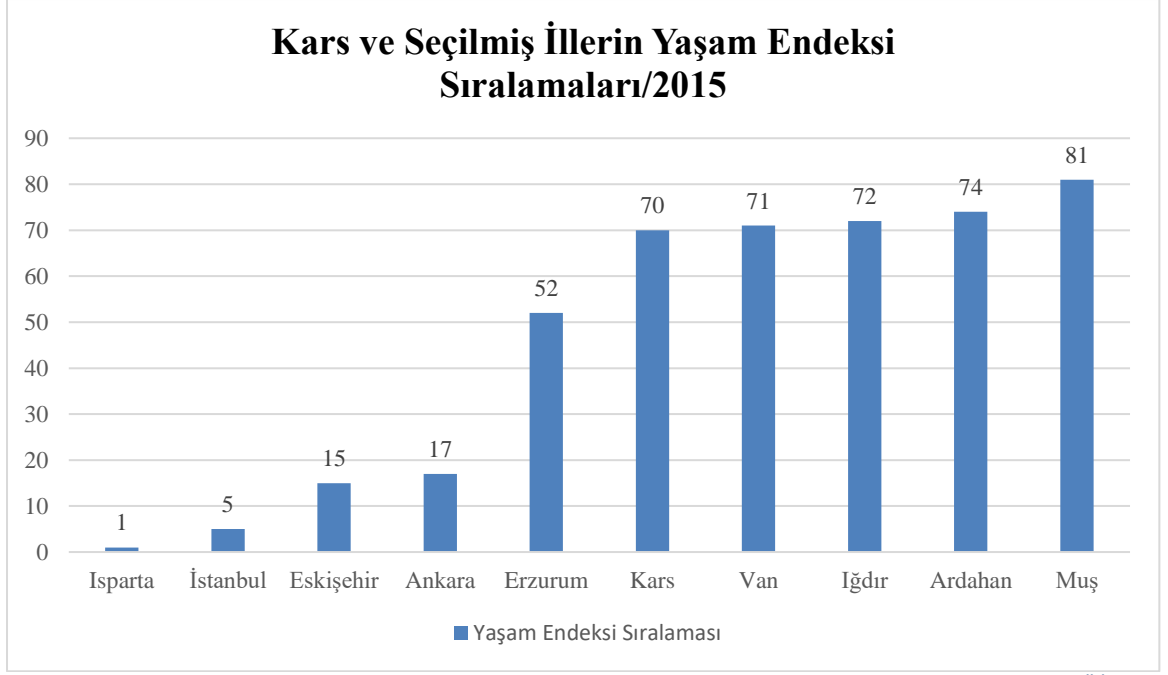
- Uluslararası uçuşlara da açık olan ve yeni terminali 2013'te hizmete giren Kars Harakani Havalimanı'ndan gerçekleştirilen karşılıklı seferler ile Ankara, İstanbul ve İzmir'e direkt ulaşım (2018'de 577.562 toplam yolcu ile 56 havalimanı arasında Türkiye'nin en işlek 27. havalimanı)

Kars'ın Bazı Önemli Merkezlere Yaklaşık Uzaklığı			
Merkez	Mesafe (km)	Merkez	Mesafe (km)
Ankara	1.070 1,5 saat	Türkgözü Sınır Kapısı	150
İstanbul	1.420 2 saat	Dilucu Sınır Kapısı	225
İzmir	1.650 2,5 saat	Gürbulak Sınır Kapısı	220
Hopa Limanı	270	Aktau Limanı	1.240
Trabzon Limanı	430	Tiflis	340 (Aktaş Sınır Kapısı'ndan)
Aktaş Sınır Kapısı	110	Bakü	900

Kaynak: KGM

- Kars, TÜİK'in 2015'te yaptığı yaşam endeksi sıralamasına göre 81 il arasında 70. sırada bulunmaktadır.

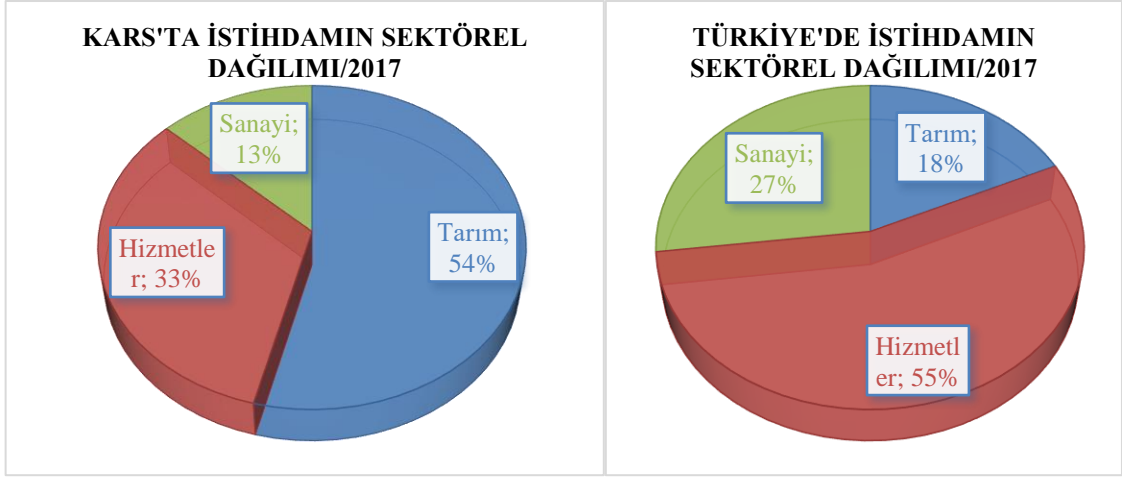

Kaynak: TÜİK

B)RAKAMLARLA KARS EKONOMİSİ

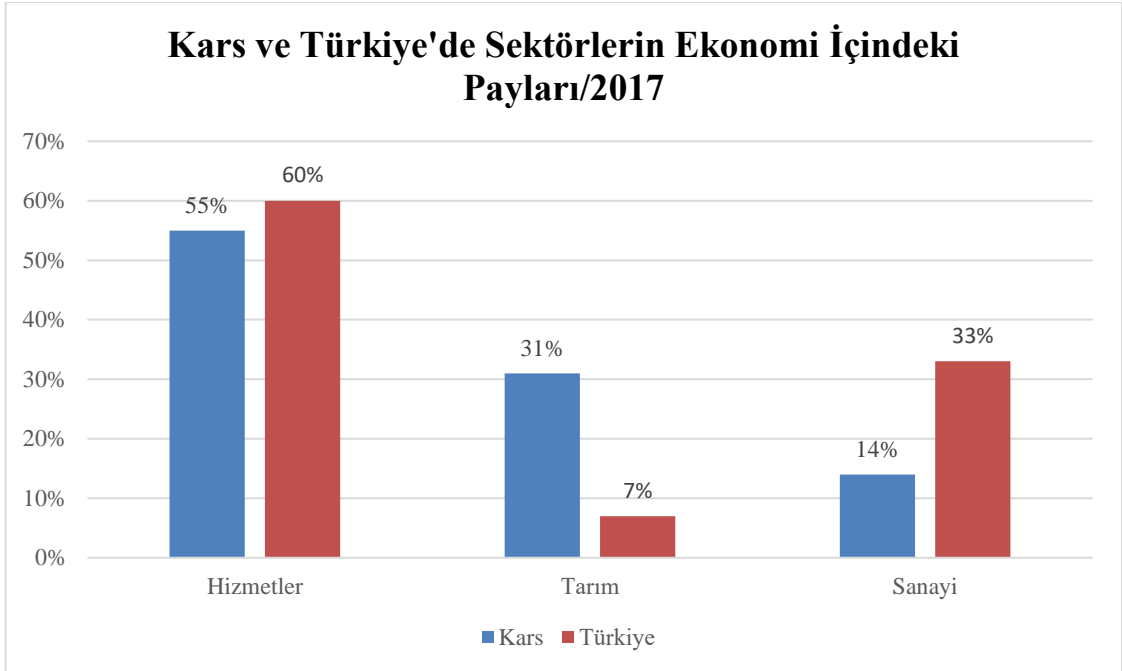
- ✚ Kars ekonomisi daha çok tarım sektörü özelinde hayvancılığa dayalı bir yapıdadır. İlimizdeki mevcut sanayi yapısı da hammaddesini önemli oranda tarım sektöründen sağlamaktadır. Son yıllarda hayvansal ürünleri işleyen sanayi ciddi bir gelişim göstermektedir. Kars balı, kaşar peyniri ve ülkedeki üretimin neredeyse tamamını ilimizin gerçekleştirdiği gravyer peyniri; Kars'ın ülke çapında talep edilen en önemli ticari ürünleridir. Ülke içi pazara yönelik canlı hayvan ihracı da il ekonomisinin temel taşlarından biridir. Öte yandan bitkisel üretim, coğrafi yapıya bağlı olarak iki parçalı bir özellik gösterir. Kars'ın kuzey bölgelerinde yükseltinin fazla olması ve toprak yapısı, bu alanların daha çok tahıl tarımı için kullanılmasına neden olurken; güney bölgelerindeki düşük rakım, toprak yapısı ve sulama olanakları da bağ-bahçe tarımına imkân sağlamaktadır.
- ✚ Toplam tarım alanı (2018): 2.091.607 dekar (Çayır ve mera alanları hariç)
- ✚ Kars'ta geniş mera ve çayırların varlığı, ülkemizde tarım sektörünün en büyük alt sektörü konumundaki hayvancılığı ilimizde en önemli sektör haline getirmiştir. Bu paralelde 2017 verilerine göre istihdamın yarıdan fazlası tarım sektöründe bulunmaktadır.

Kaynak: TÜİK

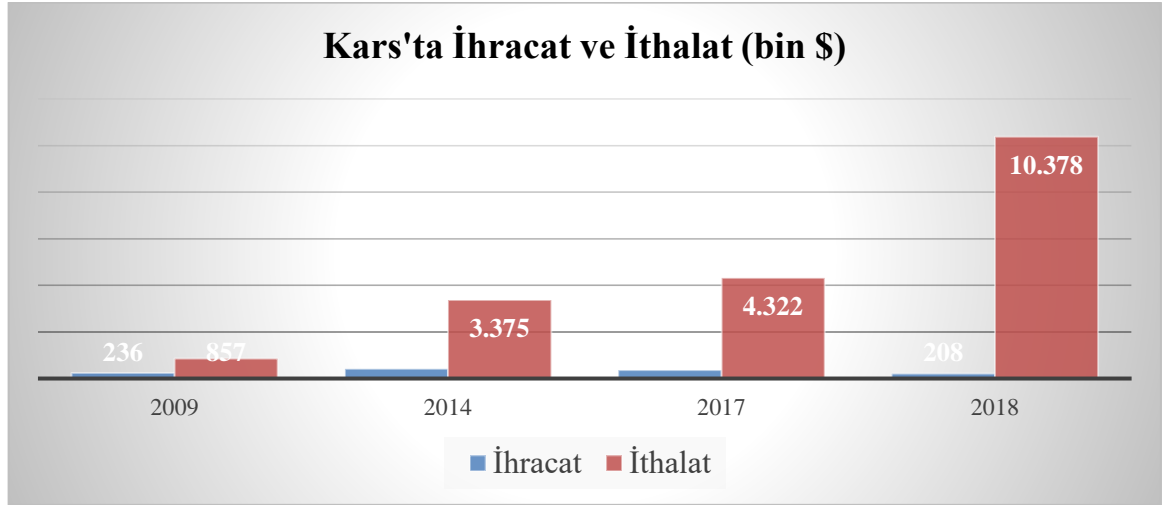
- ✚ Kars ekonomisinde, hizmetler sektörü ekonomi (sektörler toplamları) içinde %55 ile en büyük paya sahiptir.

Kaynak: TÜİK

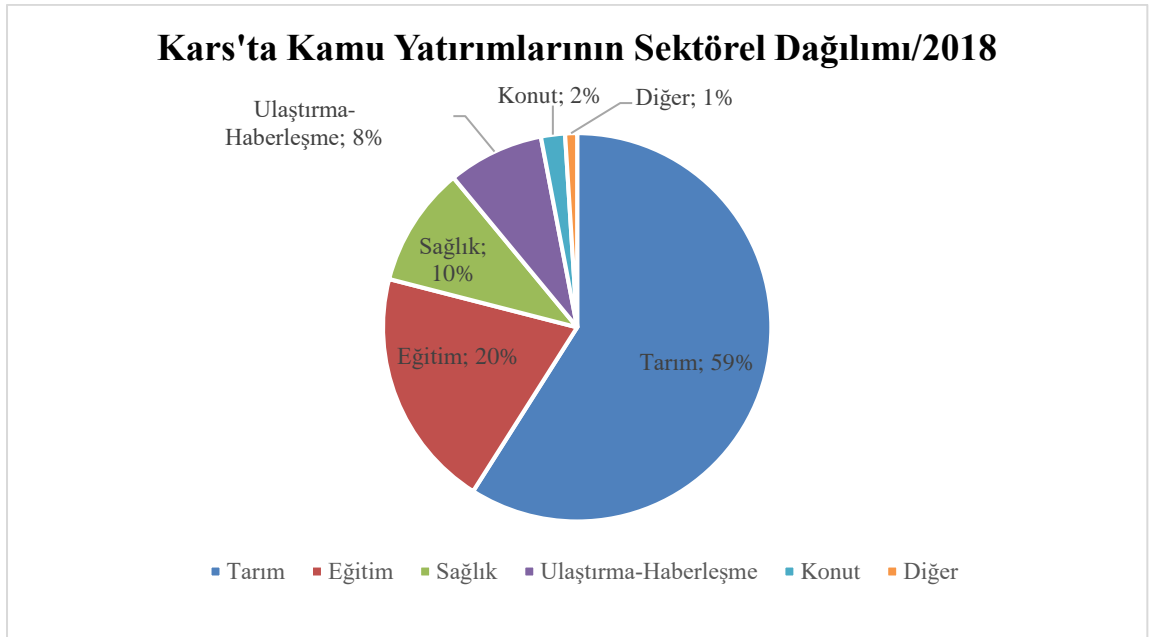
- ✚ İlimizde son yıllarda özellikle turizm sektöründe de ciddi bir hareketlilik yaşanmaktadır.
- ✚ Geçmişte Tarihi İpek Yolu'nun en hareketli geçiş güzergâhlarından biri üzerinde bulunan ilimiz Kars; bugünlerde Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu, Kars Lojistik Merkezi ve Aktaş Sınır Kapısı projeleri ile birlikte Avrupa ve Çin ticaret yolundaki kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini tekrar kazanmakta ve Kuzeydoğu Anadolu'nun yeni ekonomik çekim merkezi haline gelmektedir. Bu bağlamda Kars, yapılacak yeni yatırımlarla özellikle sanayi ve hizmetler sektörlerinin ekonomi ve istihdam içindeki paylarını artırmayı ve turizm ve ticaret faaliyetlerinden elde edilen geliri yükseltmeyi hedeflemektedir.
- ✚ İthalat: 10.378.000 \$ (2018), İhracat: 208.000 \$ (2018).

- Kars Gümrük Müdürlüğü'nden 2018'de 1 milyon \$'lık ihracat, 3,6 milyon \$'lık da ithalat gerçekleştirildi.

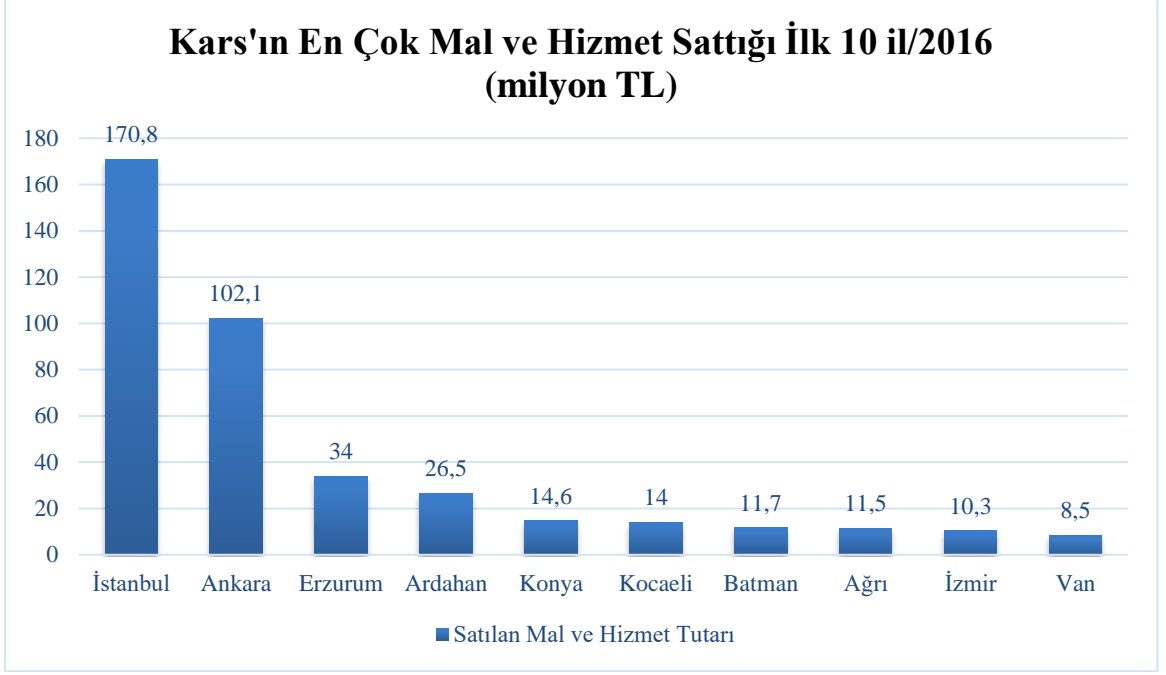
Kaynak: TÜİK

- Kamu yatırımları (2018): 103 milyon TL

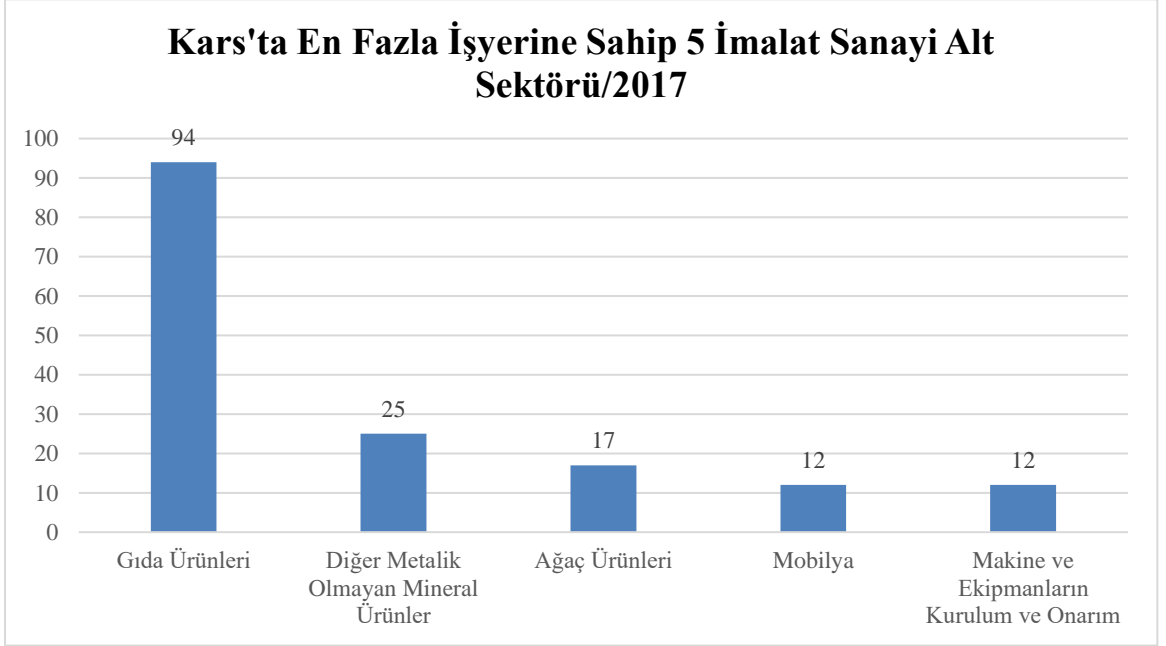
Kaynak: Str. ve Bütçe Başk.

- Kurumlar/Gelir vergisi mükellef sayıları (2018): 818/3.361
- 2018'de ilimizde yeni 52 şirket (toplam 17 milyon 590 bin TL sermayeli), 1 kooperatif ve 58 gerçek kişi tic. işl. kuruldu.
- 2016 verilerine göre 248 milyon TL il içi ticaret hacmine sahip Kars, ürettiği mal ve hizmetleri yurtdışından daha çok yurtiçinde satmaktadır. Kars en çok malı ve hizmeti İstanbul'a satarken (170,8 milyon TL) yine en çok mal ve hizmeti de İstanbul'dan almaktadır (545,6 milyon TL).

Kaynak: GBS

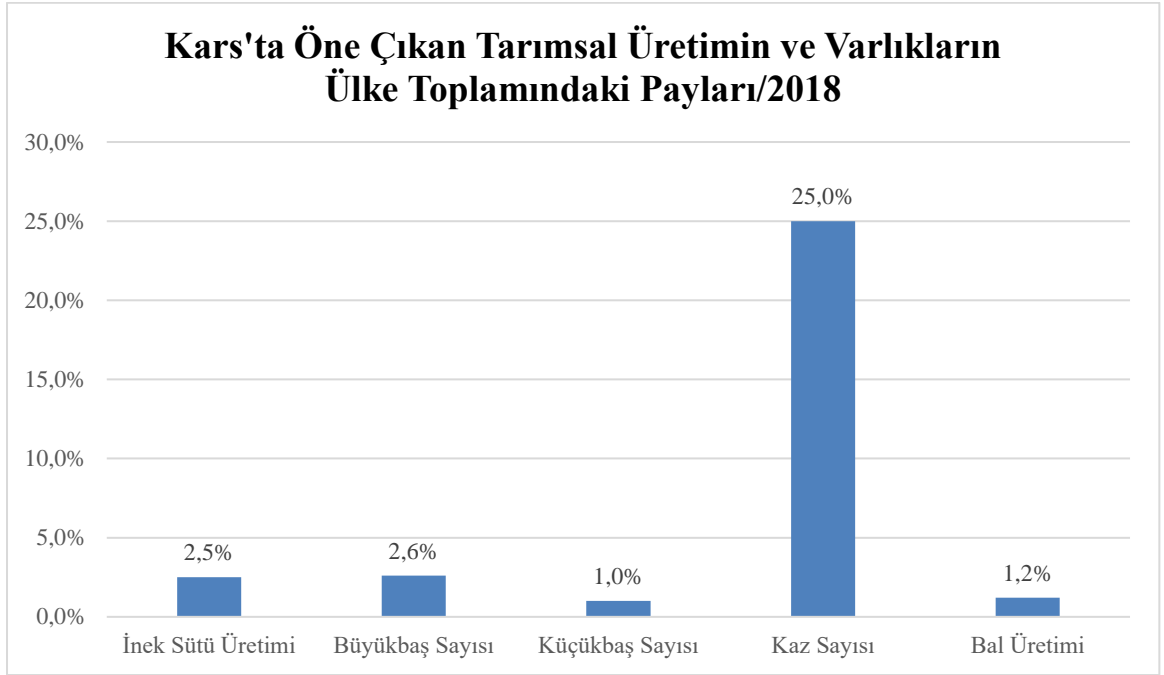
- 2017 verilerine göre Kars'ta 205 imalat işyeri bulunmaktadır. İmalat işyeri sayısında gıda ürünlerinin imalatı ilk sıradadır.

Kaynak: GBS

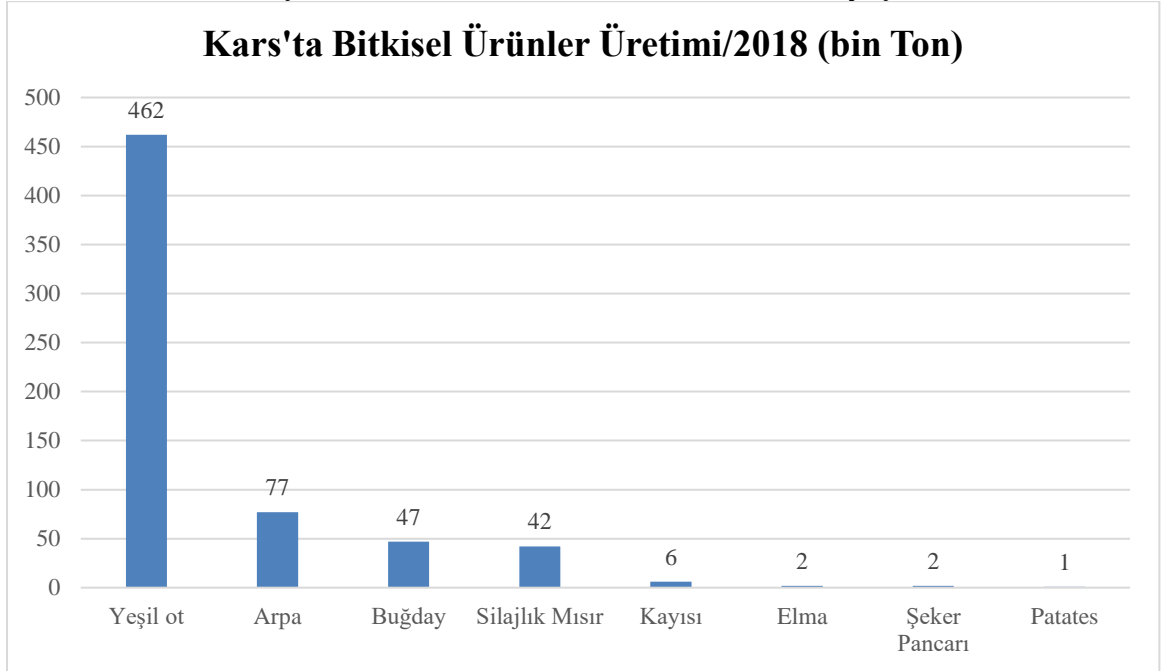
- İnek sütü üretimi (2018): 508 bin ton (Ülke toplamı 20 milyon 37 bin ton)
- Büyükbaş (sığır ve manda) hayvan sayısı (2018): 450 bin (Ülke toplamı 17 milyon 221 bin)
- Küçükbaş (koyun ve keçi) hayvan sayısı (2018): 457 bin (Ülke toplamı 46 milyon 117 bin)
- Kaz sayısı (2018): 274 bin (Ülke toplamı 1 milyon 80 bin, Kars kaz sayısında Türkiye'de 1. sıradadır)

✚ Bal üretimi (2018): 1.294 bin kg (Ülke toplamı 107 milyon 920 bin kg)

Kaynak: TÜİK

✚ Kars'ta 2018'de en çok üretilen bitkisel ürün 462 bin ton ile yeşil ottur.

Kaynak: TÜİK

✚ Avlanan kerevit (tatlı su istakozu) miktarı-Çıldır Gölü (2017): 54 ton

✚ İlimizde kamuya ait en büyük sanayi tesisi, Kars Şeker Fabrikası'dır. 1993'te kurulan fabrika, kamu iktisadi teşekkülü niteliğindeki Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin (Türkşeker) bünyesinde faaliyetlerine devam etmektedir. 183 çalışana ve günlük 1.517 ton işleme kapasitesine sahip Kars Şeker Fabrikası, 2017/2018 kampanya döneminde 74.700 ton şeker pancarı işlemiş ve 10.400 ton kristal

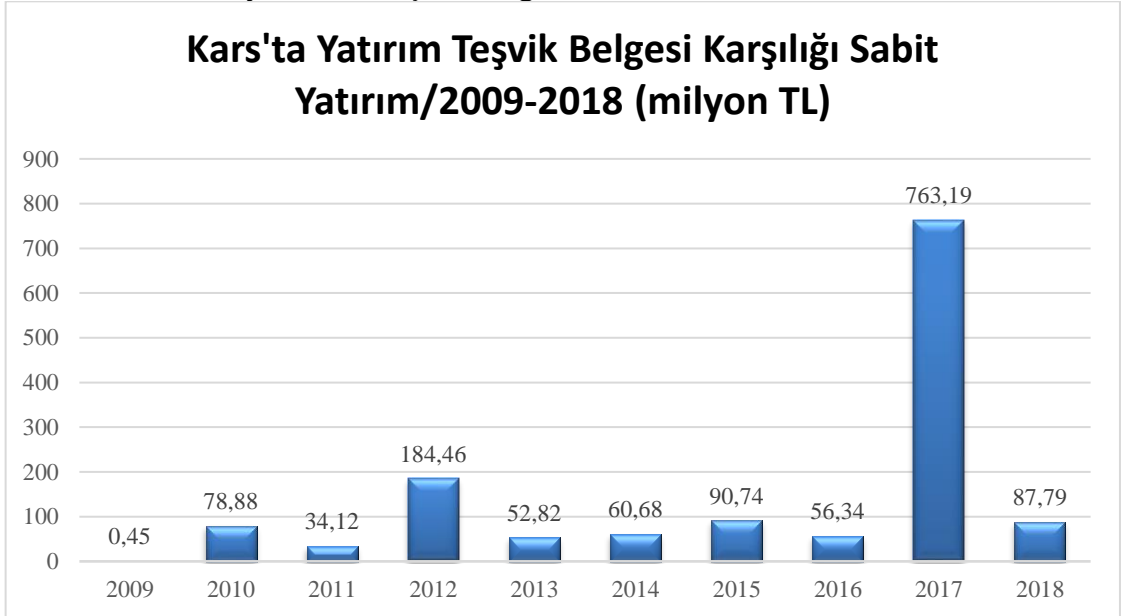
şeker, 3.106 ton melas, 28.307 ton yaş küspe üretmiştir. Kars'ta aynı dönemde 18 köyde, 20.464 dekarlık alanda, 610 çiftçi şeker pancarı ekimi yapmıştır.

- İlimizde özel sektöre ait en büyük sanayi tesisi ise Kars Çimento Fabrikası'dır. 1969 yılı Ağustos ayında bir kamu iktisadi kuruluşu olarak temelleri atılan Kars Çimento Fabrikası, Haziran 1976'da işletmeye açılmış ve aynı yıl klinker ve çimento üretimine başlamıştır. Çimentaş Şirketler Topluluğu, Haziran 1996'da Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'ndan satın aldığı Kars Çimento Fabrikası'nda faaliyetlerini sürdürmektedir. Kars Çimento San. ve Tic. A.Ş. Kars'a 10 kilometre mesafede, Bozkale Köyü Mevkii'nde bulunmaktadır. 475.844 m² alanda bulunan tesis; yılda 435.000 ton klinker kapasitesi ve 596.000 ton çimento üretim kapasitesine sahiptir.

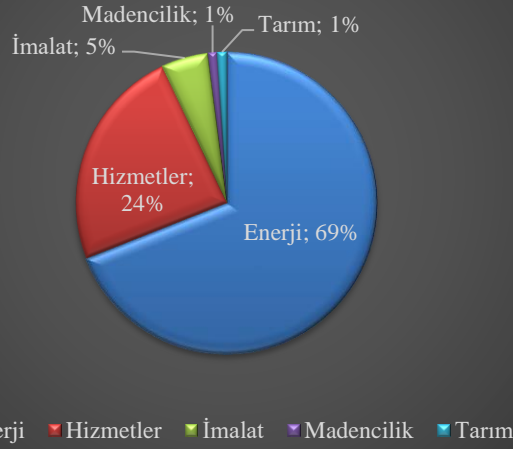

- Yatırım Teşvik Sisteminde en avantajlı 6. Bölgede bulunan Kars'ta teşvik sistemi dahilinde son 10 yılda 105 teşvik belgesi düzenlendi.

Kaynak: San. ve Tekn. Bak.

Kars'ta Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörel Dağılımı/2009-2018

Kaynak: San. ve Tekn. Bak.

- Kars'ın da içinde yer aldığı TRA2 bölgesinde 2018'de işsizlik oranı %5,5 (TR'de %11,2), işgücüne katılma oranı %53,5 (TR'de %58,5) ve istihdam oranı %50,6 (TR'de %52) olarak gerçekleşti (15 ve daha yukarı yaştakilerde). 2018 verilerine göre ilimizde istihdam edilenlerin çoğunu sigortalı ücretli çalışanlar oluşturmaktadır.

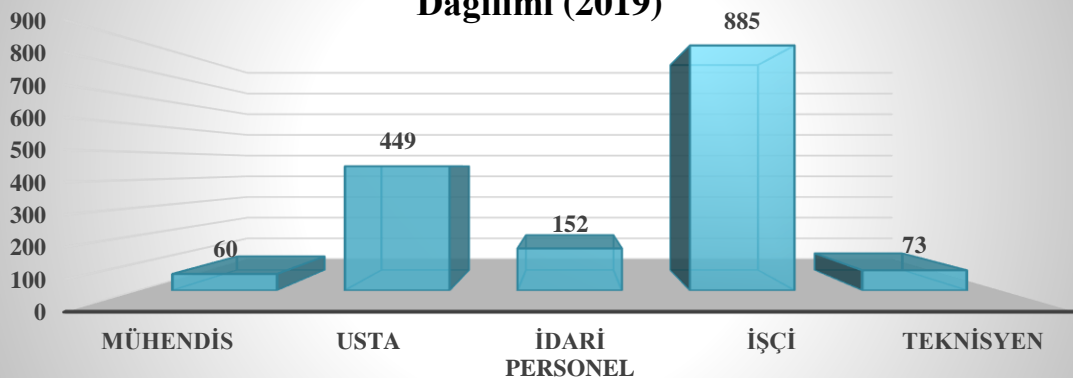
Kars'ın İstihdam Yapısı (2018)

Sigortalı ücretli çalışan (4/a)	24.499 (%52)
Esnaf (4/b)	4.675 (%10)
Çiftçi (4/b)	4.534 (%10)
Kamu çalışanı (4/c)	12.939 (%28)

Kaynak: SGK

- TRA2 bölgesinde 2018'de yıllık enflasyon oranı %23,53 oldu (TR'de %20,3).
- TOBB'un 2019-Nisan verilerine göre Kars'ta mevcut sanayi işletmeleri arasında 90 işletme 101 adet sanayi kapasite raporuna sahip olmakla birlikte bu işletmelerde toplam 1.619 kişi çalışmaktadır.

Sanayi Kapasite Raporuna Sahip İşletmelerde Çalışan Dağılımı (2019)

Kaynak: TOBB

İlimizde sanayi kapasite raporlarında en çok kodlanan ürün kaşar peyniridir.

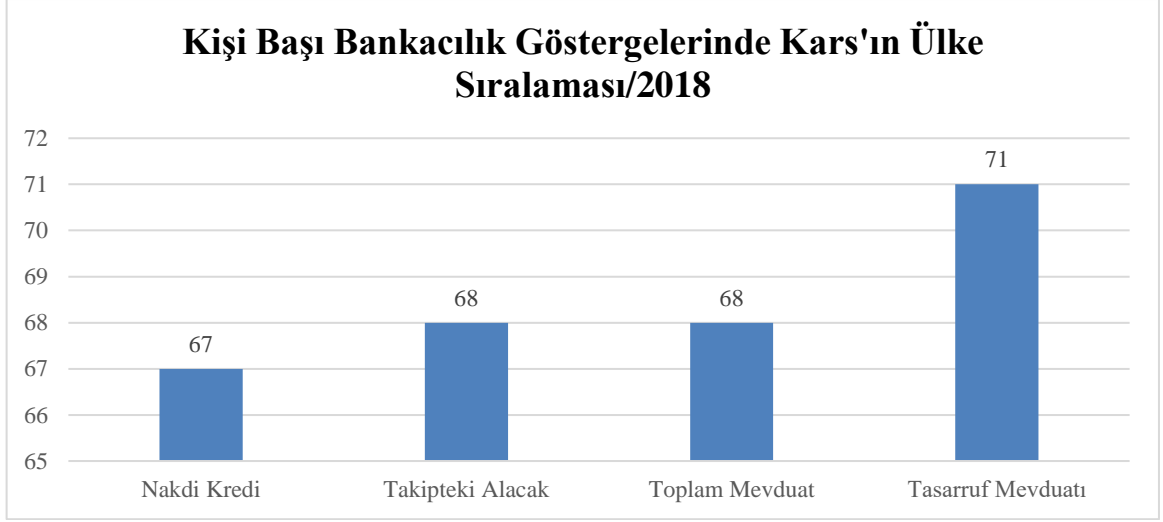
Kapasite Raporlarında En Çok Kodlanan İlk 10 Ürün (2019)		
Ürün	Kapasite Rapor Sayısı	Üretim Kapasitesi (ton)
Kaşar peyniri	25	5.158
Tereyağı ve diğer süt yağları	20	273
Tulum peyniri	13	146
Diğer peynirler	12	312
Hazır Beton	12	2.554.368
Lor ve çökelek	10	559
Mıdır	10	1.608.764
İnşaat kumları ve diğer kumlar	8	769.306
Kireçtaşı-Toz	8	613.773
Bitümlü karışımlar	7	2.292.480

Kaynak: TOBB

Kars'ta sektörel banka kredileri en fazla ziraat ve balıkçılık faaliyetlerine kullanılmaktadır.

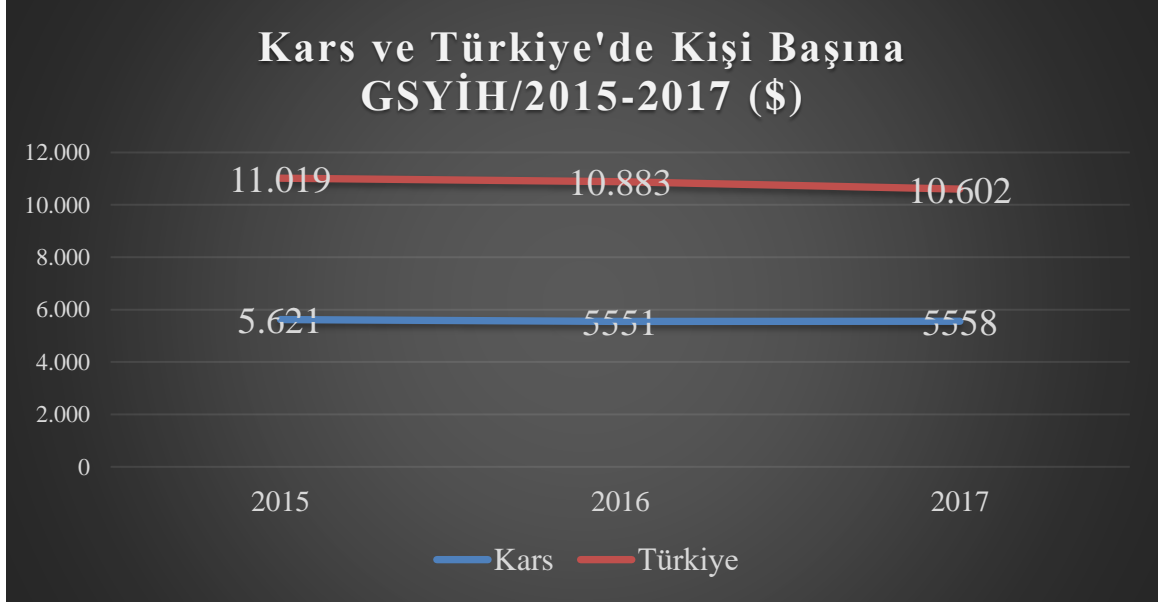
Bankacılık verileri-Kars		2017	2018
Banka şube sayısı		27	28
Toplam nakdi kredi (bin TL)		2.511.203	2.658.208
Toplam gayri nakdi kredi (bin TL)		143.693	154.781
Toplam mevduat (bin TL)		1.390.116	1.470.937
Kişi başı nakdi kredi (TL)		8.372	8.905
Kişi başı toplam mevduat (TL)		4.797	5.114
Altın mevduatı-gerçek kişi		31.956	55.386
Altın mevduatı-tüzel kişi		726	2.691
Sektörel Krediler (nakdi) (bin TL)	Ziraat ve balıkçılık	643.330	732.509
	Toptan ticaret ve komisyonculuk	122.783	100.236
	İnşaat	68.682	62.663

Kaynak: BDDK

Kaynak: BDDK

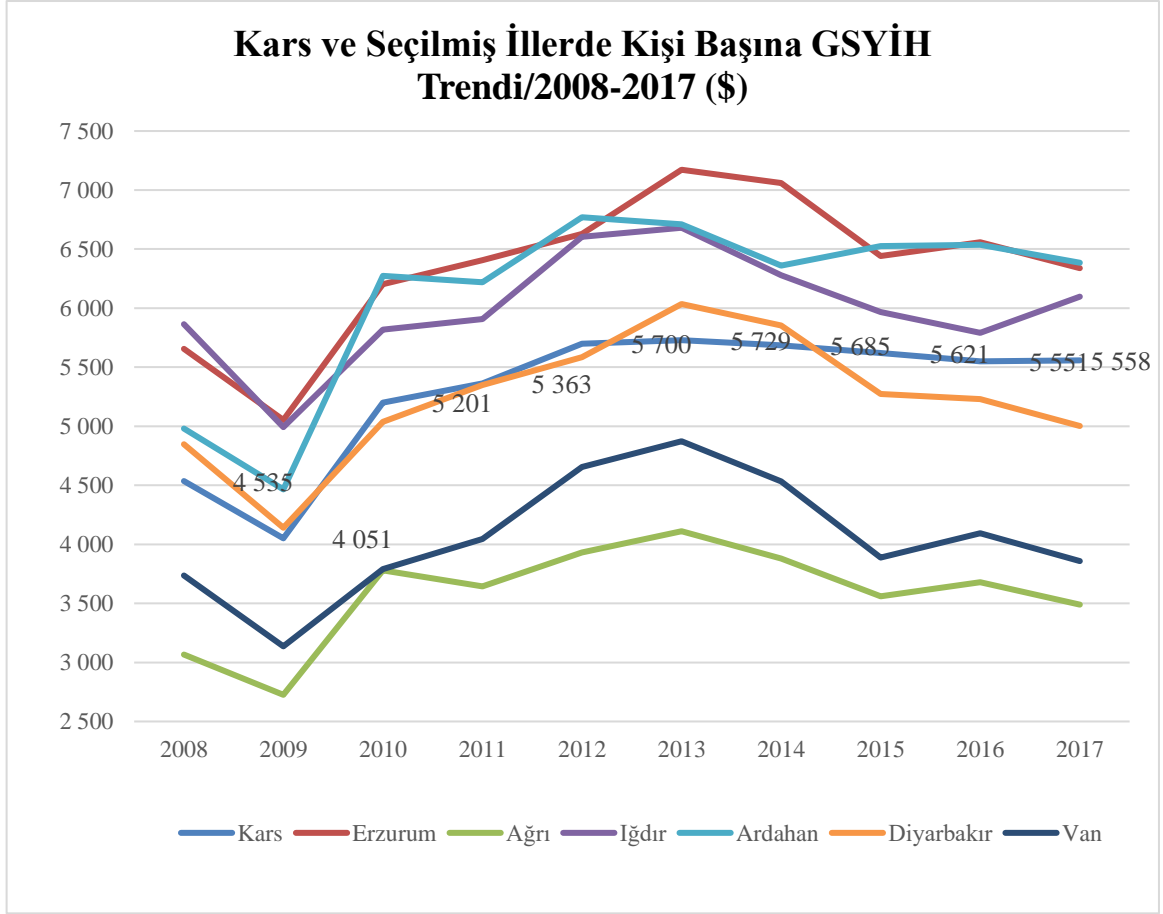
✚ Kars'ta kişi başına GSYİH, ülke ortalamasının yaklaşık yarısı kadardır.

Kaynak: TÜİK

✚ Kars'ta kişi başına gelir, gelirleri düşen bölgedeki diğer birçok ile göre özellikle artan turizm faaliyetlerinin etkisiyle 2013'ten sonra daha stabil bir seyir izlemektedir.

Kaynak: TÜİK

C) KARS ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ (OSB)

- ✚ 07.11.1975 gün ve 7/10992 sayılı kararname ile ilimizde dengeli bir kalkınma aracı olarak Kars Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması kararı alınmıştır. Bunun üzerine il merkezinin Paşaçayırı Mahallesi ile Kümbetli Köyü arasında 1.947.000 m²'lik bir alan üzerinde 75 parselden oluşan bir fabrika sahası planlanmış ve 1976 yılında vali başkanlığında, İl Özel İdaresi, Kars Belediyesi ve Kars Sanayi ve Ticaret Odası'nın iştiraki ile oluşturulan Müteşebbis Teşekkül Heyeti'nin sorumluluğunda Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur.
- ✚ 1976 yılında kurulan ve günümüzde yaklaşık 1 milyon m²'lik bir alanı kaplayan Kars OSB, 88'i tahsisli olmak üzere 91 parselden oluşmakta ve 54 parselde 49 işletme faaliyetlerine devam etmektedir. 11 parselde 8 işletmenin inşaat

çalışmaları sürmekte, 23 parselde ise 18 işletmenin inşası proje aşamasında bulunmaktadır.

- ✚ 54 parselde aktif bir şekilde üretimlerine devam eden işletmeler arasında süt ve süt ürünleri alanında faaliyet gösteren işletmeler 23 parselde ilk sırayı alırken; 4'er parsel ile süt ve süt ürünlerini orman ürünleri ve hazır beton alanında üretim yapan işletmeler takip etmektedir.
- ✚ OSB'nin altyapı yenileme çalışmaları devam etmekle beraber 2018'de ihalesi yapılan doğalgaz dağıtım şebekesinin de kısa sürede bitirilerek 2019'da bölgenin doğalgaza kavuşturulması beklenmektedir.
- ✚ Kars OSB'nin kapasitesinin yeni yatırımlar için yetersiz hale gelmesi ve yatırımcılardan gelen talepler doğrultusunda 2. OSB'nin kurulması için kamulaştırma çalışmaları devam etmektedir. 2. OSB'de 80 sanayi parselinin yer alması planlanmaktadır.

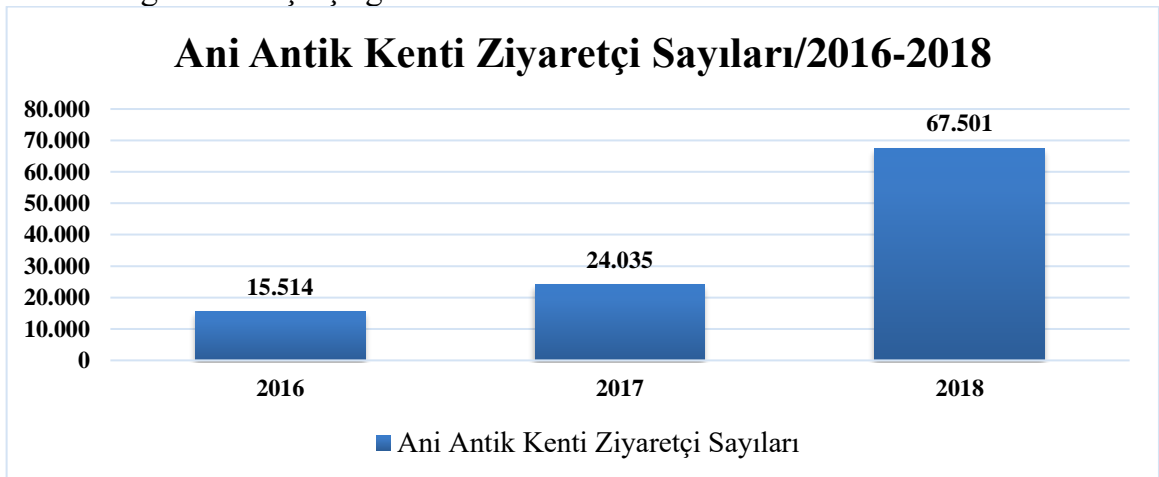
D)KARS TARIMA DAYALI İHTİSAS (TDİ) BESİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ (OSB)

- ✚ Kuruluş amacı, Kars'ta ve bölgedeki canlı hayvan potansiyelinin modern bir besicilik anlayışı ile ekonomiye kazandırılmasını sağlamaktır.
- ✚ Bitkisel ve hayvansal üretimin ve bunlara dayalı sanayinin desteklenmesi ve geliştirilmesi amaçlarıyla Karadağ Tepesi mevkiinde 1,47 milyon m²'lik alanda kurulma kararı alınan Besi OSB'nin imar planları ve altyapı projeleri tamamlanmakla beraber altyapı inşaat çalışmaları devam etmektedir.
- ✚ OSB'nin merkez 1. kısmında besi işletmelerine hizmet edecek idari ve sosyal tesisler, acil kesim alanı, dezenfekte sevkiyat kontrol merkezi, hayvan kliniği, kantar ve tır kamyon parkı yer alacaktır.
- ✚ 2. kısım alan ise tamamen besi işletme alanları ve gerekli teknik altyapı alanları olarak düzenlenmiştir. Kurulması düşünülen işletme alan sayısı 115 adettir. Bu kısımda toplam 11.250 hayvanın besi amacı ile barındırılması mümkün hale gelecektir.
- ✚ 3.Kısım alan ise TDİ Besi Organize Sanayi Bölgesi'nin toplam alanının %5,48'ini kapsayacak şekilde sanayi alanı olarak planlanmıştır. Sanayi alanı içerisinde yem üretim tesisleri ve hayvansal ürün amaçlı entegre tesisler yer alacaktır.
- ✚ Projede karantina amacıyla bir alan da ayrılmıştır. Bu alan TDİ Besi Organize Sanayi Bölgesi'nin doğusunda sağlık koruma bandı içerisinde besi parsellerinden bağımsız alanda kurulacaktır.

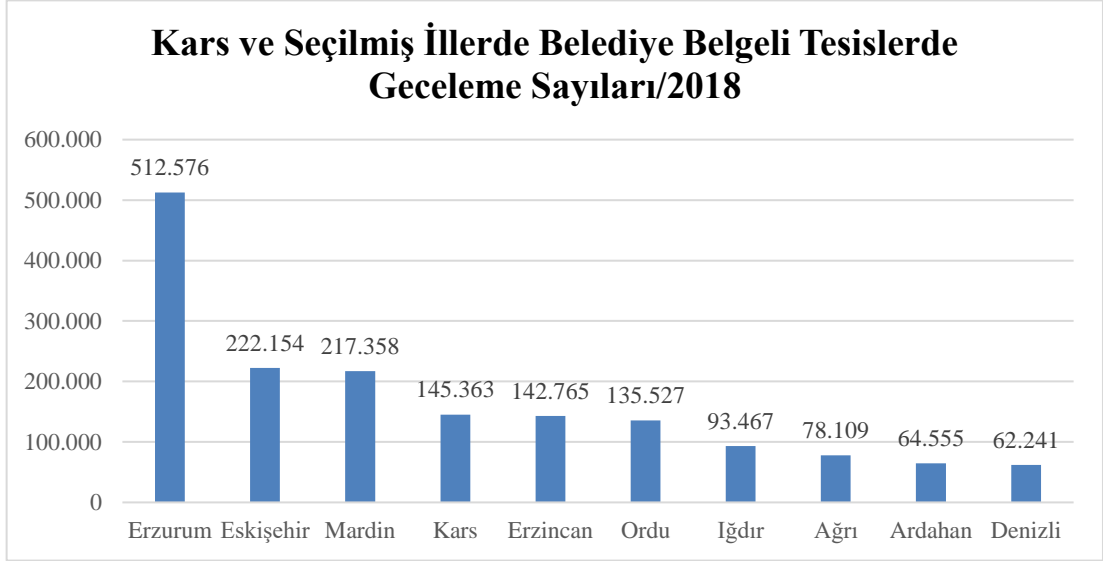
E) KARS'TA TURİZM

- 52'si arkeolojik, 1'i kentsel ve 2'si tarihi olmak üzere 55 sit alanına ve 739 taşınmaz kültür varlığına sahip olan ilimizde özellikle son yıllarda turizm sektörü de ciddi bir gelir kapısı olmaya başlamıştır. 2013 yılında bir grup gencin Doğu Ekspresi'ni kullanarak Kars'a gelmeleriyle sosyal medyada popüler olmaya başlayan tren hattı kısa sürede Kars'a olan ilgiyi artırmış ve Ani Antik Kenti'nin 2016'da UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kabul edilmesinin ve yerelde yapılan çalışmaların da etkisiyle ilimiz önemli bir yurtiçi turizm destinasyonu konumuna gelmiştir.
- Ünü Türkiye sınırlarını aşan Doğu Ekspresi'nin ciddi katkısıyla her geçen yıl artmaya devam eden turizm faaliyetleri; Ani Antik Kenti'nin yanında tarihi şehir dokusuyla, Çıldır Gölü'yle, Sarıkamış Kayak Merkezi'yle, doğasıyla, müzeleriyle (Kars Müzesi, Kafkas Cephesi Harp Tarihi Müzesi ve Boğatepe Köyü Peynir Müzesi) ve özgün kültürüyle ziyaretçilerine birçok alternatif sunan Kars'ta yerel ekonomideki payını giderek artırmaktadır. Her geçen yıl daha fazla sayıda yerli ve yabancı turist ziyaret ettiği ve 2018'de sadece Doğu Ekspresi'yle gelen 100 binin üstünde ziyaretçiyi ağırlayan ilimizde turizm sektöründeki yükseliş trendi, Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiklerine bakıldığında da açıkça görülmektedir:

Kaynak: Kül. ve Tur. Bak.

Kars	Belediye Belgeli Tesislere Ait İstatistikler/2014-2018		
	Tesise giriş sayısı	Geceleme	Ortalama kalış süresi (gün)
2014	65.587	66.817	1
2015	133.968	150.872	1,1
2016	82.326	120.529	1,5
2017	82.982	140.538	1,69
2018	81.848	145.363	1,78

Kaynak: Kül. ve Tur. Bak.

ANİ ANTİK KENTİ

- ✚ Kars şehrinin güneydoğusunda, şehir merkezinden 42 kilometre uzaklıktaki Ocaklı Köyü sınırları içinde bulunan Ani Antik Kenti, yerleşim ve savunmaya çok elverişli topoğrafyası nedeniyle tarih öncesi dönemlerden itibaren çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Ortaçağ Döneminde önemli bir ticaret yolu olan İpek Yolu'nun Kafkaslardan Anadolu'ya ilk giriş noktasında kurulmuş olan kent, bu dönemde büyük bir gelişme göstererek bölgenin politik, kültürel ve ekonomik merkezi konumuna yükselmiştir.
- ✚ Ani, büyük oranda ayakta kalmış olan etkileyici surları, dini ve sivil mimarlık örnekleri ve şehir planlaması ile Ortaçağ kentinin bir özeti niteliğindedir. Ani'de tarih boyunca süren çok kültürlülük buradaki dini ve sivil mimarının biçimlenmesinde de etkili olmuştur.
- ✚ Pagan tapınakları, çeşitli plandaki kiliseler ve Selçuklu Dönemine ait cami gibi farklı dinlere ait yapıları bir arada bulunduran Ani, çok kültürlü bir yapıya sahip ticaret kenti olarak Ortaçağ Dönemi mimarlık ve şehircilik tarihi içinde de özel bir konuma sahiptir.

TARİHİ ŞEHİR MERKEZİ

- ✚ Kars şehir merkezinde 1878-1917 Rus hakimiyeti döneminden kalma birçok yapı bulunmaktadır. Bu dönemden önce Osmanlı tarzı mimari yapılara sahip olan Kars, 1878 yılından sonra yeni bir mimari anlayışla tanıştı. Ruslar Kars, Sarıkamış ve Ardahan'da Baltık mimarisine uygun yapılar inşa ettiler. Rusların bölgeye getirdiği bu yeni mimari düzen özellikle Kars'ta yoğunlaştı. Ruslar kale eteğindeki yerleşimi olduğu gibi bırakarak eski şehrin güney tarafında yepyeni, modern ve çağdaş bir şehir inşa ettiler. Bu yeni bölgede kuzeyden güneye 4 cadde ve doğudan batıya yine 4 cadde kuruldu. Birbirini dikine kesen, geniş kaldırımlı, ızgaralı ve oldukça düzgün planlanan bu caddeler üzerine bir veya iki katlı taş binalar inşa edildi. Bu haliyle Kars Anadolu'daki ilk planlı şehir unvanını da kazanmış oldu.
- ✚ Askerlerin, üst düzey memurların, soyluların ve yabancıların yaşamaya başladığı yeni yerleşim yerindeki evler genellikle düzgün bazalt taşlardan yapıldı. Cadde üzerindeki evlerin yanında duvarla çevrili bahçelerin gerisinde de villa tipi evler inşa edildi. Bu yapıların dış tarafı duvara dayalı yarım sütunlar ve kabartma bordürlerle süslenirken, iç mekân ise uzun koridor etrafında sıralanan geniş ve yüksek tavanlı odalar, salonlar şeklinde dizayn edildi. Tavanların ve tabanların ahşap olduğu bu evlerde çift camlı pencereler ve kar tutmayacak şekilde yapılan çatılar kullanıldı.
- ✚ Ayrıca bu evlerde yeni ısıtma sistemlerinden yararlandı. Peç ismi verilen tavana kadar uzanan şöminede yakılan yakaktan elde edilen ısı, odaların duvarlarını dolaşan borulardan geçerek evlerin tümünü ısıtmaktaydı.
- ✚ Kars şehir merkezinde Kars Kalesi, Kars Müzesi, Havariler Kilisesi, Taş Köprü, Tarihi Osmanlı Hamamları, Ebü'l Hasan Harakani Camii, Fethiye Camii, Namık Kemal Evi ve GAMP Konağı gezilebilecek tarihi ve kültürel yerlerin başında gelmektedir.
- ✚ Yine Kars'ta kaz başta olmak üzere çeşitli yöresel yemekler yapan çok sayıda restoran da bulunmaktadır.

ÇILDIR GÖLÜ

- ✚ Kars ve Ardahan il sınırları içerisinde kalan göl, 123 km²'lik alanı ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük tatlı su ve en büyük ikinci gölüdür. Deniz seviyesinden 1959 metre yükseklikte bulunan ve birçok balık türünün yaşadığı gölün en derin noktası 42 metredir. Kış aylarında tamamen donan göl; atlı kızak ve Eskimo usulü balıkçılık gibi birçok aktiviteye de ev sahipliği yapmaktadır. Yaz aylarında ise yüzme, yelken ve tekneyle göl turu gibi faaliyetlere olanak sağlayan gölün etrafında kamp/piknik alanları ve endemik sarı balık servisi yapan restoranlar bulunmaktadır. 2017'de Kars Valiliği tarafından yaptırılan ve butik otel ve restoran olarak hizmet veren Kütük Ev de göl kıyısında bulunmaktadır. Göl, Kars'a yaklaşık 55 km mesafededir.
- ✚ Çıldır Gölü'nün yanında Susuz Şelalesi, Kuyucuk Gölü (Ramsar Alanı) ve Aygır Gölü de ilimizdeki önemli su alanları arasındadır.

SARIKAMIŞ KAYAK MERKEZİ

- ✚ Kars'a 56 km mesafedeki Sarıkamış ilçesinde yer alan kayak merkezinde toplam 9 adet pist bulunmaktadır. 2.634 metrelik Bayraktepe yamaçlarına konumlanan Sarıkamış Kayak Merkezi, uzun pisti, nitelikli konaklama ve sosyal tesisleri, çığ tehlikesini önleyen doğal sarıçam ormanları ve Alplerin dışında sadece bu bölgede görülen iri taneli kristal kar kalitesiyle kayak severlere hizmet vermektedir. Yılın büyük bir bölümü güneşli geçmesine rağmen, kar ilk yağdığı günkü özelliğini kaybetmeden yerde kalmaktadır. Ülkemizin en önemli kayak merkezleri arasında özel bir yeri olan Sarıkamış'ta kayak şampiyonaları, Kış Oyunları, off-road yarışları da düzenlenmektedir. Kayak sezonu mevsim şartlarına bağlı olarak değişiklikler göstermekle birlikte Sarıkamış her yıl 15 Kasım-15 Nisan tarihleri arasında kayak severleri ağırlamaktadır. Kar kalınlığının ortalama bir metreye ulaştığı pistlerde Alp disiplini ve Kuzey disiplini kayak yapılabildiği gibi, tur kayağı ve kızaklı geziler için de parkurlar bulunmaktadır. Pistlere ulaşım modern telesiyejlerle sağlanmaktadır.
- ✚ İlçede Sarıkamış Şehitliği ve Katerina Av Köşkü de yerli ve yabancı ziyaretçilerden ilgi görmektedir. Sarıkamış'ta her yıl Ocak ayında Sarıkamış Şehitlerini Anma Programı düzenlenmekte ve şehitlerin aziz hatıraları yad edilmektedir.

KAFKAS CEPHESİ HARP TARİHİ MÜZESİ

- + Serhat şehri Kars'ın savunulması amacıyla 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu tarafından yapılan il merkezindeki 46 adet tabya; İmparatorluğun doğu sınırlarının Rus ve İran saldırılarına karşı korunması amacıyla kullanılmıştır. Kars il merkezindeki tabyalardan biri olan Kanlı Tabya, restore edilerek toplam 7 bin m²'lik açık alan ve 1.200 m²'lik kapalı alanı bulunan ve Türkiye'deki 3 interaktif müzeden biri olan Kafkas Cephesi Harp Tarihi Müzesi'ne dönüştürülmüştür. 2017'de açılan ve 6 salona sahip müzede; balmumu heykellerin yanında yakın tarihimizin savaşlarla geçen yıllarını belgeleyen çeşitli eşyalar sergilenmektedir.

DOĞU EKSPRESİ

- ✚ Ankara-Kars-Ankara hattında her gün işleyen ve Kırıkkale, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum illerinden de geçen Doğu Ekspresi, 1.310 km'lik yolu yaklaşık 24,5 saate tamamlamaktadır. 2013'ten itibaren her yıl popülaritesi artan ekspres, 2018 yılında 300 bine yakın yolcu tarafından kullanılmış olup bu yolcuların 3'te 1'inden fazlası da Kars'ı ziyaret etmiştir. 52 istasyondan geçen ve eŐsiz doğa manzaraları sunan Doğu Ekspresi, lkemiz ve Kars için önemli bir turizm değerine dnmekle birlikte ekspresin biletleri aylar öncesinden tükenmektedir.

F)KARS'TA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

- ✚ Hayvancılık, kırsal alanda yaŐayan insanların temel geçim kaynaklarından biri olarak özellikle geliŐmekte olan ülkeler açısından büyük bir ekonomik önem arz etmenin yanı sıra ülke içi göç hareketleri yoğunluğunun ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunların önüne geçilmesinde de önemli bir iŐlev görmektedir. Aynı zamanda sektörünün ihmal edilmesinin, gıda arz güvenliği ve sağlığı açısından ne denli büyük sorunlara yol açacağı ve bu durumun beraberinde getireceği ekonomik külfetin byklĞu ile ortaya çıkacak olan sosyal sorunların boyutları günümüz dünyasında net bir Şekilde ngrlebilmektedir. Bu nedenle özellikle büyükbaş hayvancılık sektörü stratejik önemini korumakta ve gerek geliŐmiŐ ülkeler, gerekse geliŐmekte olan ülkeler sektörde ilerleme kaydetmek için çok yüksek rakamlara ulaŐabilen bteler tahsis etmektedirler. Zira bilim ve teknolojinin imknlarından yararlanarak yüksek verimliliğe ulaŐmak, hem büyükbaş hayvancılık sektörü sorunlarının azalması hem de ekonomik büyüme hedeflerine ulaŐma açısından büyük katkı sağlayacaktır.

- ✚ Türkiye’de de tarım sektörü içinde çok önemli bir yere sahip olan hayvancılık faaliyetleri, et ve süt ürünleri sektörleri ile yem sektörüne girdi ve çıktı sağlayarak bu sektörlerin gelişimini doğrudan etkilemektedir. Büyükbaş hayvancılık sektörü tarımın diğer alanları ile sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam yaratma, sanayileşmeye kaynak aktarma, kırsal alandan göçü önleme gibi ekonomide gelişmeyi tetikleyici etkilerinden dolayı stratejik önem arz etmektedir. Bununla birlikte sektörde faaliyet gösteren üreticiler, kırsal alanda yaşayarak gerek nüfusun ülke sathına dağılımında gerekse toprağı yem bitkileri ekerek işlemleri nedeniyle kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasında son derece önemli bir rol üstlenmektedirler.
- ✚ İlimiz ekonomisinde tarım sektörü özelinde hayvancılık sektörü ön plana çıkmaktadır. Kars ekonomisinde, 2017 verilerine göre, tarım sektörünün ekonomi (sektörler toplamları) içindeki payı %31 (ülke geneli %7) iken tarım sektöründeki istihdamın toplam istihdama oranı ise %54’tür (ülke geneli %18). İlimizdeki sanayi sektörü daha çok hayvansal ürünleri işlemektedir. Yine canlı hayvan ticareti de Kars ekonomisinin önemli unsurlarında biri konumundadır. İlgili istatistikler ve mevcut ekonomik yapı, hayvancılık sektörünün ve özellikle büyükbaş hayvancılığın ilin lokomotif sektörü olduğunu göstermektedir.
- ✚ İlimizde geniş mera ve çayırın varlığı ve köklü bir geçmişe sahip hayvancılık kültürü; büyükbaş hayvancılığın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda ilimiz hem inek sütü üretiminde hem de büyükbaş hayvan varlığında Türkiye’nin önde gelen illeri arasında yer almaktadır. 2018 verileri dikkate alındığında ülkedeki toplam büyükbaş hayvan varlığının %2,6’sını barındıran Kars, 508 bin ton ile de ülkedeki inek sütü üretiminin %2,5’ini karşılamaktadır.

- ✚ İlimizde yerli sığır ırklarından Doğu Anadolu Kırmızısı ve Zavot, yabancı kökenli sığır ırklarından ise Brown Swiss (Montofon) ve Simental (Sarı Alaca) yaygın şekilde yetiştirilmektedir.
- ✚ İlimiz Kars, büyükbaş hayvancılığın yanında kaz yetiştiriciliğiyle de öne çıkmaktadır. 2018 verilerine göre ilimiz, 274 bin kaz ile ülkedeki toplam kaz varlığının %25'ini barındırmaktadır. Kars, kaz sayısı açısından Türkiye'de ilk sırada bulunmaktadır.
- ✚ Kars ve çevresi, su kaynakları ve bitki örtüsü açısından kaz yetiştiriciliği için son derece uygun koşullara sahiptir. Bölgede daha çok etinden, tüyünden ve yağından yararlanmak için yetiştirilen kazlar; arpa ve çayır yoğun yöntemleriyle beslenmektedir. Uygun iklim ve coğrafi şartların yanı sıra üretim maliyetinin düşüklüğü, kaz etinin yöresel tuzlama ve kurutma gibi depolama yöntemleriyle uzun kış mevsimi süresince saklanabilmesi ve bölge halkının yaygın kaz eti tüketim alışkanlığı; Kars'ta kaz yetiştiriciliğini olumlu olarak etkilemektedir. İlimizde kaz yetiştiriciliği, serbest çiftlik koşullarında ve ailesel işletmelerde yapılmaktadır. Kaz etinin ticari değeri son yıllarda giderek artmaktadır.

- ✚ İlimiz; kaşar, gravyer ve bal gibi hayvansal ürünlerde de Türkiye’de söz sahibidir. Kars kaşarı ve Kars balı coğrafi işarete sahip olmakla beraber bu ürünler yüksek marka değerine sahiptir ve ülke genelinde yoğun talep görmektedir.
- ✚ Kars’ta yüz yılı aşkın bir süredir üretilmekte olan kaşar ve gravyer peynirleri Kars halkının en önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır.
- ✚ Yine ilimiz Kafkas arı ırkı, zengin flora yapısı ve geniş çayır-mera alanları ile arıcılık konusunda da önemli bir potansiyele sahiptir. Yapılan araştırmalarda Kars’ta arıların bal özü alabileceği 600’ün üzerinde bitki çeşidi olduğu belirlenmiştir.

G)KARS’IN BAŞLICA EKONOMİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- ✚ Kars’ta hayvancılık sektörü, ekonomik faaliyetler açısından öne çıkmakla beraber potansiyel yeterince değerlendirilememekte ve sektör ciddi yapısal problemler yaşamaktadır. Hayvancılık sektörüyle birlikte diğer başlıca ekonomik sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki gibi 3 ana başlıkta sıralanabilir:

1-Hayvancılık Sektöründeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri:

- ✚ Yüksek verimli hayvan ırklarının yaygın olmadığı, modern olmayan hayvan barınaklarının kullanıldığı, kalitesiz ve yetersiz yemlerle hayvancılığın yapıldığı, suni tohumlama tekniklerinin yeterince uygulanmadığı, yem planlamasının yapılmadığı, birlik ve kooperatiflerin etkin olmaması nedeniyle üreticilerin fiyat belirleyemediği, teknolojiye ve teknik bilgidan uzak aile işletmelerinin ve ölçek ekonomisinin sağladığı maliyet avantajından yoksun küçük ölçekli işletmelerin sektörde ağırlıkta olduğu ilimiz Kars’ta; süt ve et sığırcılığında yeteri verim alınamamakta, katma değer sağlanamamakta, düşük verim nedeniyle hayvancılık yapanlar yeterli geliri elde edememekte, ağırlıkla hayvancılığa dayalı il ekonomisi istenilen düzeyde büyüyememekte ve bölgesel kalkınma hızı düşük seyretmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak sanayinin hayvansal ürünlere dayalı olduğu Kars’ta süt işleme tesisleri kış aylarında yeterli sütü bulamadığından atıl kalmakta ve ciddi ekonomik kayıplar ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ilgili sebeplerden dolayı et verimi sağlayamayan hayvancılık işletmeleri birçok büyükbaş hayvanı besiye almadan canlı olarak ülkenin batısındaki illere

göndermekte ve hayvancılık sektöründen istenilen katma değer yaratılamamaktadır.

- ✚ Süt ve et veriminin artırılabilmesi için modern besi çiftlikleri kurulmalı, verimli hayvan ırkları yaygınlaştırılmalı, süt tesislerinde teknoloji desteklenmeli, süt birlikleri ve kooperatifleri oluşturulmalı, kaliteli yemlerin kullanımı özendirilmeli ve küçük işletmelerin bir araya gelerek büyük ölçekli işletme kurmaları sağlanmalıdır.

2-Yatırım Teşvik Sistemiyle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri:

- ✚ 20.6.2012 tarihli uygulama yönetmeliği ile yürürlüğe giren ve 2018’de revize edilen ve önceki yıllara göre daha kapsamlı destekler sağlayan yeni teşvik sisteminde en avantajlı 6. bölgede bulunan ilimizde, yeni sistem birlikte yatırım ortamı az da olsa hareketlenmiş olmakla birlikte özellikle sanayi sektörüne yapılan yatırımlar beklentilerin çok altında kalmaktadır. 2015-2018 yılları arasında ilimizde imalat sanayi sektöründe toplam 17 milyon TL’lik sabit yatırım ve 152 kişilik istihdam karşılığında sadece 6 adet teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sonuçta sağlanan ciddi kamu desteklerine rağmen teşvikten yararlanan yatırımcı sayısı istenen düzeyin çok uzağında kalmaktadır. Özellikle süt ve et ürünleri alanlarında büyük ölçekli sanayi yatırımları yapılamadığından dolayı ilimizin yüksek potansiyel taşıdığı sektörlerde istenilen katma değer sağlanamamaktadır.
- ✚ Teşvik sistemi bölge bazında değil de her ilin belirli bir altyapıya sahip olduğu ve uzmanlaşabileceği sektörleri il bazında dikkate alınmalıdır. Örneğin sistem ilimiz Kars’ta et ve süt ürünleri sektörlerine yoğunlaşmalıdır. 6. bölgede sigorta primi, faiz ve vergi desteklerine ek olarak özellikle ihracat odaklı üretim yapabilecek kapasitede kurulacak olan büyük ölçekli sanayi işletmelerinin sabit yatırımlarının belirli bir kısmına hibe şeklinde doğrudan devlet destekleri verilmelidir.

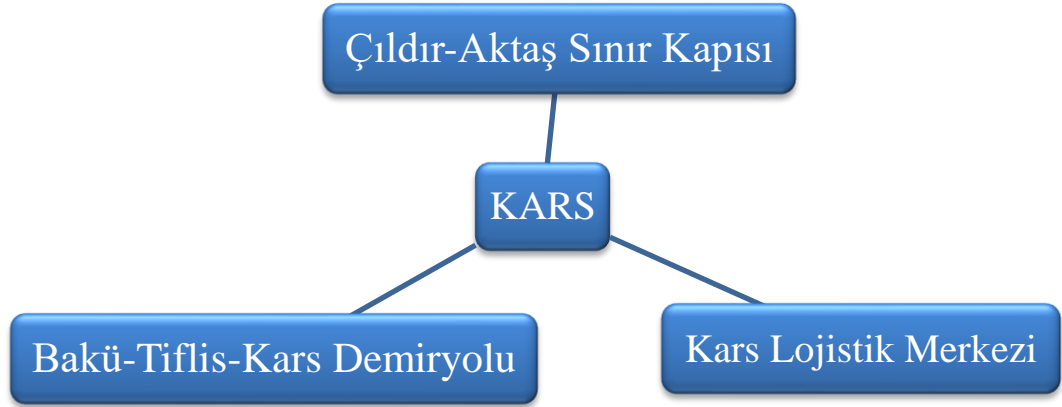
3-Kars OSB İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri:

- ✚ Kars Organize Sanayi Bölgesi’nin (OSB) altyapı sorunu uzun yıllardır çözülmemiştir. 1976 yılında kurulan ve 91 parselden oluşan Kars OSB, 2019 yılına geldiğimizde aradan yaklaşık 43 yıl geçmesine rağmen halen düzgün bir yol altyapısına, modern bir sanayi alanının gerektirdiği banka şubelerine, destekleyici hizmet sunan diğer idari ve sosyal tesislere ve özellikle maliyetleri düşürme noktasında doğalgaz erişimine sahip değildir. Mevcut durum birçok yatırımcının yatırım kararı almalarına engel olmaktadır. Sonuçta güçlü bir il ekonomisi, güçlü bir sanayiden geçmektedir. Kars OSB’nin yetersiz şartlarda faaliyet göstermesi il ekonomisine ciddi darbe vurmaktadır.
- ✚ Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı gibi dev bir projeyle ve Kars Lojistik Merkezi’yle bölgesinin ulaşım üssü olması beklenen ilimiz Kars, ekonomisini güçlendirmek ve ortaya çıkacak yatırım fırsatlarını kaçırmamak için her türlü sorunu çözülmüş sanayi alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu paralelde Kars OSB’nin altyapı sorunu en kısa zamanda çözülmeli ve sanayi bölgesinde başlayan doğalgaz çalışmaları bir an önce bitirilmelidir.

KARS, 3 BÜYÜK ULUSLARARASI PROJE İLE KUZEYDOĞU ANADOLU'NUN TİCARET VE YATIRIM MERKEZİ OLUYOR

- İlimiz ciddi bir potansiyele sahip olduğu hayvancılık sektöründen uzun yıllardır istenilen katma değeri sağlayamamakla birlikte son yıllardaki gelişmeler Kars Ekonomisi için yeni pencereler açmaktadır. Kars'ta kısa vadede; yapılacak yatırımları uygun ulaşım maliyetleriyle Kafkasya ve Orta Asya pazarlarına açması, ihracat hacmini artırması, ticareti canlandırması ve yerli/yabancı ziyaretçi trafiğini yoğunlaştırması beklenen tamamlanan ya da tamamlanacak projeler:

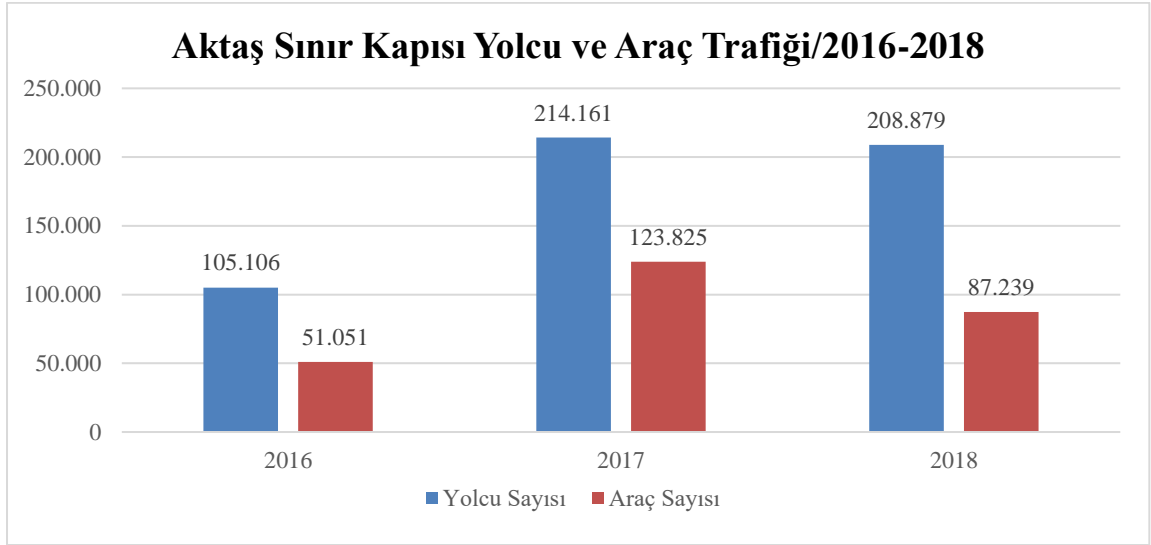

H)ÇILDİR-AKTAŞ KARAYOLU SINIR KAPISI

- Ülkemizi Gürcistan'a bağlayan 3 sınır kapısından biri. 2013'te 76.000 m²'lik alanda temeli atıldı.
- Yatırım bedeli 450 milyon TL ve Ekim 2015'te açılışı gerçekleştirildi.
- 19.837 m² kapalı alana ve 3 adet giriş - 3 adet çıkış olmak üzere toplam 6 adet perona sahip.
- Kars'a 110 km mesafede.
- Karayolu üzerinden Kars'ın Gürcistan sınırına uzaklığını yaklaşık 50 km kısalttı.

- ✚ Sınırdan Tiflis'e 4 saatte ulaşım imkânı sağladı.
- ✚ Daha büyük bir pazar konumundaki Azerbaycan'a, yeni sınır kapısından 240 km gibi kısa bir mesafede giriş yapma olanağı da ortaya çıktı.
- ✚ 2016'da yapımına başlanan ve 2.159 metre rakımlı Mozeret Geçidi'ni by-pass edecek 2,5 km'lik Aşık Şenlik Tüneli'nin kısa zamanda bitirilmesiyle özellikle kış aylarında geçişler kolaylaşacak ve sınır kapısının önemi daha da artacaktır. Tünelin 2019 yılında tamamlanması bekleniyor.
- ✚ Ticaret Bakanlığı verileri; göreceli yeni bir sınır kapısı olmasına rağmen yolcu ve araç trafiği açısından yüksek bir potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Kaynak: Ticaret Bak.

I)BAKÜ-TİFLİS-KARS (BTK) DEMİRYOLU

- ✚ 2008’de Kars’ta temeli atıldı. 846 km uzunluğunda.
- ✚ 504 km’si Azerbaycan’dan, 263 km’si Gürcistan’dan ve 79 km’si ülkemizden geçmekte.
- ✚ 30 Ekim 2017’de açıldı.
- ✚ Türkiye demiryolu ağını Kars ve Hazar Denizi üzerinden Rusya, Orta Asya ve Uzak Doğu’ya bağlamakta.
- ✚ Marmaray’ın ardından Mart 2019’da Gebze-Halkalı banliyö hattının da tamamlanmasıyla birlikte Pekin’den Londra’ya dek kesintisiz ve daha düşük maliyetli ulaşım imkânı sağladı.
- ✚ Hatta yük taşımacılığı devam etmekle beraber, açıldığından sonraki ilk yıl 3.000 konteyner hat üzerinden taşındı.
- ✚ Orta vadede yılda 1 milyon yolcu ve 6,5 milyon ton yük taşıması, ilerleyen yıllarda ise yıllık 3 milyon yolcu ve 17 milyon ton yük taşıma kapasitesine ulaşması planlanıyor.
- ✚ BTK demiryolu hattı, ilimiz Kars’ı da önemli bir ulaşım üssü haline getirdi.
- ✚ Yolcu seferlerinin ise 2019’un üçüncü çeyreğinde başlaması bekleniyor.

J)KARS LOJİSTİK MERKEZİ

- ✚ Türkiye'deki 21 lojistik merkezden biri.
- ✚ 2017 Nisan'da inşaatına başlandı.
- ✚ 10 yıl içerisinde ülkedeki yük taşımacılığında karayolu payının %60'a düşürülmesi, demiryolu payının ise %15'e çıkarılması ve bu merkezlerle lojistik sektörüne yıllık yaklaşık 40 milyar dolar katkı sağlaması hedeflenmektedir.
- ✚ Kars Organize Sanayi Bölgesi'nin yakınında yaklaşık 400 bin m²'lik alanda yapım çalışmaları devam etmekte.
- ✚ 7 km'lik demiryolu bağlantısıyla BTK demiryolu hattına bağlanması planlanmakta.
- ✚ Yıllık 412 bin ton taşıma kapasitesine sahip ve konteyner stok alanı 175 bin m².
- ✚ 2019'da bitirilmesi bekleniyor. İlk etapta 500 kişiye istihdam sağlayacak.
- ✚ Önümüzdeki yıllarda lojistik sektörünün ülkemizde yıllık %10-15 büyüyeceği beklentisi, BTK'nın ve özelde Kars Lojistik Merkezi'nin önemini daha da artırmaktadır.
- ✚ Kars Lojistik Merkezi; ilimizde yeni sektörler oluşturacak, ihracat yapan işletme sayısının ve ihracat hacminin artmasıyla istihdamı artıracak, il ekonomisine dinamizm kazandıracak ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacaktır.

K)KARS'IN UYGUN YATIRIM ALANLARI

- ✚ SERKA'nın 2012'de yapmış olduğu ilgili çalışmada Kars'a ilişkin kuruluş yeri faktörleri ayrıntılı bir şekilde analizi edilmiş ve potansiyel yatırım alanları; pazar olanakları, hammadde kaynaklarına yakınlık, taşıma, işgücü, enerji, finansman olanakları, yatırım tutarı vb. kriterler dikkate alınarak elde edilen puanların sıralamasına göre A, B ve C şeklinde 3 gruba ayrılmış ve A ve B grubuna giren faaliyet alanları Kars'ın uygun yatırım alanları olarak belirlenmiştir.
- ✚ İlgili çalışmadan yararlanılarak ve güncel gelişmeler de dikkate alınarak tarafımızdan oluşturulan Kars için en uygun yatırım alanları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kars'ta Yatırım Yapılabilecek En Uygun Alanlar	
Alan (SERKA-Pazar ve hammadde sorunu yaşamayacak alt sektörler-A) + (Güncel değerlendirme)	Açıklama
Süt inekçiliği/Süt ürünleri	Kış aylarındaki hammadde ihtiyacını çözecek ve modern şartlarda 4 mevsim peynir üretimi sağlanacak
Damızlık inek yetiştiriciliği	Süt ve et verimini artıracak
Et besiciliği/Et ürünleri	Sektördeki katma değer il ekonomisinde kalacak
Arıcılık/Bal üretimi	Ülke çapında bilinen Kafkas arısından modern tesislerde bal üretilen
Kaz entegre üretimi	Kaz eti ve sakatatları yurtdışına ihraç edilecek

Yem üretimi	Kaliteli yem uygun maliyetle hayvancılık sektörüne sunulacak
Tarım makineleri imalatı	Özellikle bölgede sürekli artan traktör ve ekipman ihtiyacını karşılayacak
Kars kent merkezi otel yatırımı	Artan turizm potansiyelini gelire dönüştürecek
Özel hastane	Sağlık sektöründe önemli bir alternatif yaratacak
AVM	1 milyon nüfuslu bir pazara hitap edecek
Çağrı merkezi	Eğitilmiş genç nüfusa istihdam yaratacak
Lojistik Tesis	Lojistik sektörünü geliştirecek

L)HEDEF KAFKASYA VE ORTA ASYA PAZARLARI

İlimiz Kars; Bakü-Tiflis-Kars demiryolu, Kars Lojistik Merkezi ve Aktaş Sınır Kapısı ile yaklaşık 166 milyon nüfuslu ve 748 milyar \$'lık bir büyüklüğe sahip, her geçen gün büyüyen ve dinamik bir ekonomik pazara hem ticari hem de kültürel olarak daha da yakınlaşmaktadır.

Hedef Pazarlar	Nüfus (2017- Milyon)	Ekonomik Büyüklük (2017- Milyar \$)	Türkiye'nin İhracatı (2017- Milyar \$)
İran	81,2	431	3,3
Kazakistan	18,2	159	0,7
Azerbaycan	9,8	41	1,4
Özbekistan	31,9	49	0,7
Türkmenistan	5,8	38	1
Gürcistan	3,9	15	1,2
Tacikistan	8,9	7	0,2
Kırgızistan	6	8	0,3
Toplam	165,7	748	8,8

Kaynak: World Bank, TÜİK

M)KARS'A YATIRIM YAPMAK İÇİN 10 NEDEN

- 1.Yeni teşvik sisteminde işgücü maliyetlerinin en düşük ve destek oranlarının en yüksek olduğu, yatırım açısından en avantajlı konumda bulunan 6. bölgede yer alması ve Cazibe Merkezleri Programında yer alan 23 ilden biri olması
- 2.Köklü ve her geçen gün gelişen modern hayvancılık altyapısı, geniş mera ve çayırların varlığı
- 3.Yıllık 2 milyon yolcu kapasiteli uluslararası uçuşlara açık Kars Havalimanı

4.Ticaret Bakanlığı, KOSGEB, TKDK, SERKA, Tarım ve Orman Bakanlığı, İŞKUR ve TÜBİTAK'ın yatırımlara sağladığı destekler ve kurulmakta olan 2. OSB ve TDİ Besi OSB ile gelişen sanayi altyapısı

5.Kars kaşarı, balı, kazı ve eti gibi yüksek pazarlanma potansiyeline sahip marka değerlerin varlığı

6.Ani Antik Kenti, Tarihi Şehir Merkezi, Sarıkamış Kayak Merkezi, Doğu Ekspresi ve Çıldır Gölü gibi birçok değere sahip yüksek turizm potansiyeli

7.Her geçen gün büyüyen ve dinamik bir ekonomik pazar olan Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine yakınlık

8.Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu ile hedef pazarlara demiryolu üzerinden düşük maliyetli ve hızlı ulaşım

9.Aktaş Sınır Kapısı ile hedef pazarlara karayolu üzerinden düşük maliyetli ve hızlı ulaşım

10.Kars Lojistik Merkezi ile organize lojistik faaliyetleri

